

Marzena Gonera

Streszczenie

Działalność parlamentarna Adama Kazimierza Czartoryskiego

Słowa kluczowe: XVIII wiek, kultura polityczna, aktywność parlamentarna, parlament, retoryka

Celem rozprawy jest prezentacja działalności parlamentarnej Adama Kazimierza Czartoryskiego w latach 1758-1812. Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów. Badania są skoncentrowane na opisie kultury politycznej XVIII stulecia. Analizie zostały poddane zachowania językowe Adama Kazimierza Czartoryskiego tj.: tematyka i typy mów, sposoby argumentacji oraz reakcja ze strony grona poselskiego.

Głównymi źródłami służącymi opracowaniu tematu były diariusze sejmowe, pamiętniki, listy Adama Kazimierza pisane do króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i żony Izabeli Czartoryskiej, relacje z obrad sejmowych zamieszczone w „Gazecie Warszawskiej”, „Gazecie Narodowej i Obcej” oraz gazetkach pisanych. Materiały są zgromadzone w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Pierwszy opisuje drogę Adama Kazimierza na polską scenę polityczną. Prezentuje jego dzieciństwo, edukację domową oraz podróże zagraniczne: do Niemiec, Wielkiej Brytanii, Rosji, Francji, które stanowiły uzupełnienie magnackiego wykształcenia. Ono zaś było nakierowane na naukę języków obcych, historii, retoryki, literatury. Druga część rozdziału została zogniskowana na omówienie debiutu parlamentarnego Adama Kazimierza Czartoryskiego- posła lwowskiego (tam jego ojciec posiadał największe wpływy), który miał miejsce w 1758 roku oraz pierwszych lat sejmowania u schyłku panowania Augusta III. Tematyka jego wystąpień dotyczyła porządku sejmowania oraz sytuacji międzynarodowej. Aktywność parlamentarna generała ziem podolskich była niewielka, gdyż występował czterokrotnie.

Drugi rozdział został poświęcony działalności parlamentarnej Adama Kazimierza Czartoryskiego na sejmie konwokacyjnym `1764 roku, podczas którego piastował on funkcję marszałka sejmowego (wybór ten był zaaranżowany przez ojca i stryja). Skupiono się na jego pracy organizacyjnej. Czartoryski kierował bowiem dyskusją, głosowaniami, udzielał głosu

posłom. Mimo to najważniejszą rolę odgrywali prymas Władysław Łubieński i ambasador rosyjski Herman Karol Keysserling. Adam Kazimierz Czartoryski był mocno zaangażowany w debaty dotyczące podatków oraz organizacji władzy wojskowej i sądownictwa. Mówił około 40 razy.

W trzecim rozdziale prezentuję pracę parlamentarną Adama Kazimierza w latach 1764- 1767 i 1782. Podczas omawianych sejmów Czartoryski brał udział w dyskusjach o konfederacji generalnej i *liberum veto*. Po konfederacji radomskiej wycofał się z życia parlamentarnego i poświęcił się pracy pedagogicznej, jako komendant Szkoły Rycerskiej. Przed pierwszym rozbiorem opuścił kraj, by ponownie przekroczyć próg sali sejmowej, jako opozycjonista magnacki i poseł wileński w 1782 roku. Występował wówczas w obronie uwięzionego biskupa Kajetana Sołtyka i przeciwko Departamentowi Wojskowemu, do którego obalenia dążył. Jego aktywność parlamentarna w stosunku do poprzednich sejmów zmalała. Usłyszano go około 30 razy.

Kolejne rozdziały opisują działalność Adama Kazimierza Czartoryskiego, posła lubelskiego podczas Sejmu Wielkiego. W czwartym ukazano jego aktywność parlamentarną, w piątym zaś przedstawiono książęce poglądy w najważniejszych kwestiach: etat i władza nad wojskiem, podatki, sukcesja tronu.

W podsumowaniu ukazano jego działalność podczas sejmów 1812 roku, kiedy ponownie dzierżył laskę marszałkowską.

Hameema Gamera